

18.72x20.62	1/5	עמוד 1	גלריה - הארץ	31/07/2026	98593345-6
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

אחרית דבר :

” כבר בתחילת האינתיפאדה הראשונה הרגשתי שאנחנו הולכים להחליף את תל חי ומצדה באר שורק”

” **עמוס עוז** ניסה להיות האבא הכי טוב שהוא יכול להיות – ולא יכול היה כי הוא היה דפוק”

” **יואל הופמן** היה אדם יצרי מאוד, הוא חשב בכל לבו שטעם החיים זה לגעת באישה”

” כבר בארוחה שבה נפגשנו לפני כעשור, **נתניהו** נראה לי כמו נירון קיסר שישרוף את הממלכה”

” יש שני עמים בעולם שסבורים שהם **עם סגולה**, שאין אצלם הפרדת דת ומדינה – ואלה איראן וישראל. הם האלטר-אגו שלנו”

יגאל שוורץ, מהעורכים החשובים בספרות המקומית, מסכם את פועלו במחואר נוקב **גילי איזיקוביץ, עמ' 14**

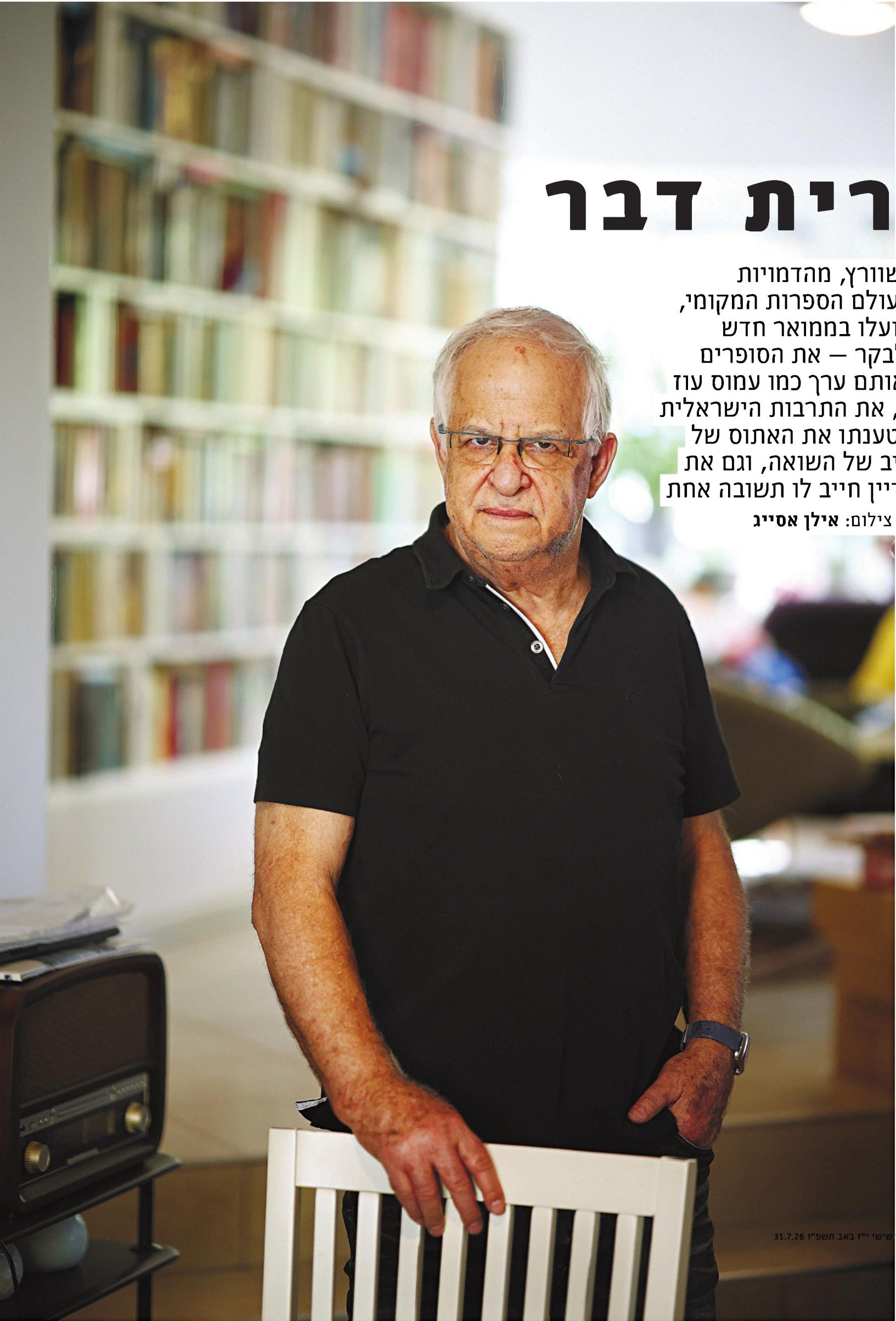

26.75x31.7	2/5	14	עמוד	גלריה - הארץ	31/07/2026	98593271-4
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

אחרית דבר :

אחרית דבר

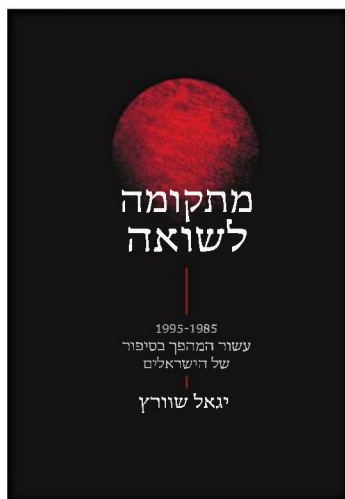
פרופ' יגאל שוורץ, מהדמויות המרכזיות בעולם הספרות המקומי, מסכם את פועלו בממואר חדש ולא מהסס לבקר – את הסופרים הבכירים שאותם ערך כמו עמוס עוז ויואל הופמן, את התרבות הישראלית שהחליפה לטענתו את האתוס של תל חי בנרטיב של השואה, וגם את נתניהו, שעדיין חייב לו תשובה אחת גילי איזיקוביץ צילום: אילן אסייג

21.43x27.3	3/5	15	עמוד	הארץ - גלריה	31/07/2026	98593445-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

אחרית דבר :

עטיפות שני ספריו האחרונים של שוורץ
צילומים: מכון מופ"ת וידיעות ספרים, יצירה עברית

הסתירה הזאת עשתה ממנו משהו מעניין. הוא הפסיק לכתוב בגיל 70 ולפני כן לא ממש היה צריך שיערכו אותו, אולי רק להוריד פה ושם פסקאות, אבל קראתי את הטקסטים שלו והוא היה קוסם של טריק אחד שעושה אותו בצורה גאונית. זאת האישיות שלו ומוזה הוא חי. אדם שרצה לא מערכת יחסים, אלא מגע. שהיה צריך את המישהו שיאשר לו שהוא קיים, כי האיש המלא והחכם הזה, שהיה לומד תוך שבועיים שפה רק מלשונות במקום, לא הרגיש קיים. חשבו שהוא לא נפגש עם אנשים אבל כל הור מן אנשים, בעיקר נשים, היו באים אליו הכי תה לצפת.

הופמן, שמת בקיץ 2023, היה סופר שקהל הקוראים שלו העריץ בדבקות כגורו. השנה הוא הפך למושא הספר "אורו הגנוז", שפירסם חב"ר, איל מגד, ומציג אותו כאדם קדוש שניתן בג' דולה. התיאור שמציע שוורץ בספרו ארצי יותר ומחמיא הרבה פחות להופמן: הוא מספר למשל על תומה, בנו של הסופר שהיה נערץ בעיניו וגור דל על ידי כמין צועני. שוורץ מציג את תומה, שחקן ומוזיקאי שנהרג ב-2009 בתאונת דרכים, כאדם שהונח, הונח לקבץ נדבות או לנגן בק' רנות רחוב והתחנן להוריו לארוחה או למימון טיפול שיניים. גם אמו, ורדה הופמן, כבר הלכה לעולמה. הופמן האב, שהתייתם מאמו בילדותו ובמשך כמה שנים גדל בבית יתומים, "יצר את

שלי לכתוב ולערוך כל כך הרבה ספרים היא די פסיכית. היה לי חזון שיכול היה להתממש, לכמה אנשים זה קורה?"

אמנים הם הורים בעייתיים

לא לרבים זה קורה, ולשוורץ, שבחדש הבא ימלאו לו 72 שנה, יש הסבר שקשור לעיתוי ולסוציולוגיה. כשהתחיל לעבוד כעורך וחוקה בשנות ה-80, נהנתה הספרות בארץ מהון סי' מבולי ומקהל של המונים שקרא ספרים והתע' ניין גם בעסקי הספרות וקרבנות העורכים. הוא עצמו קיבל את הזדמנות חייו, שעליה הסתער ברעב, ב-1984, אחרי שגמר תואר שני בירור שלים. מנכ"ל הוצאת הספרים כתר אז, אליאב כהן, הציע לו לעמוד בראש תחום הסיפורת העברית בהוצאה. כהן נשען על המלצותיהם של שני פרופסורים, גרשון שקד ומנחם ברי' נקר, שמילאו את התפקיד קודם לכן והכירו את שוורץ. הוא היה בן 30 ו"צד התפר", סדרת הס' פרים שייסד וערך, היתה האכסניה שבה ראו אור סופרים בעלי שם — עוז, אפלפלד, יצחק בן-נר ועוד, ואיתם גם סופרים וגם ואנרים שהיו אז צעירים ובלתי מוכרים, בהם הופמן, דוד שי, בתיה גור ומירה מגן.

עם השנים נודע שוורץ כעורך מהסוג שמור שקע רגשית בעבודתו וגם כמי שמתייחס לקי' דום סופר "שלו" כמשימה המוטלת עליו אישית ומושגת בכל האמצעים העומדים לרשותו — בזכות קשריו בעיתונות ובאקדמיה, הוא יום ראינות, ביקורות, מחקרים, מאמרים וכנסים על הסופרים שלו. עם השנים גם הלך וצבר כוח: כשהיה בן 44 מונה לראש החוג לספרות עברית באוניברסיטה העברית, תפקיד בכיר למרצה צעיר שהקולגות שלו היו אנשי אקדמיה ותיקים ובעלי שם. הוא אמור היה להיות מאושר אבל חש חנוק ומיושב ואחרי סיפור על כך בייאושו לעוז, אז סופר "שלו" שהיה מרצה במחלקה לס' פרות עברית הקטנטנה והנידחת בבאר שבע, התגלגלה עוד הזדמנות לפתחו. פרופ' אבישי ברורמן, נשיא אוניברסיטת בן-גוריון אז, הציע לו להקים "את המחלקה לספרות עברית הטובה בעולם". שוורץ ערק דרומה, נטל איתו דוקטור רנטים ומאסטרנטים ועורר שערורייה, לפחות בביצה הספרותית והאקדמית. אבל מאז הוא שם, מתרחב ככל שעולה בידו, מטפח עשרות דוקטורנטים ומאסטרנטים.

"אולי לא בכל הפרקים הצלחתי אבל מה שרציתי להגיד הוא שעורך קצת כמו שח' קן שבכל פעם נכנס לדמות אחרת, מצליח לי' צור את הקשר בין הכתיבה של הסופר לאישיות שלו. בעיני זה אותו דבר, אין הבדל למרות כל השטויות שסיפרו לנו — על ההבחנה בין מס' פר לסופר ולמחבר מובלע, זה הכל שטויות. ער רך מוכרח להבין, להגיע אל הדינ'א של הסופר, להבין אותו ודרך זה לערוך אותו".

זה נשמע מעורפל

"לקח לי המון שנים, למשל, להבין את יואל הופמן, שבמובנים רבים היה הכי קרוב אלי וגם שינה אותי והשפיע עלי ועל האישיות שלי. חלק מהדיכאון שלי בא ממנו — הוא ראה את הער' לם נטו והכל היה חסר משמעות. מה שבאמת עניין אותו היה לגרום לאנשים לאבד שליטה. כמו עכביש גדול שרוצה ללכוד חרק, למצוץ לו את הדם ולגרוש אותו. אני לא חוזר כי מהדימוי הוא רצה את זה ולעשות את זה מרחוק, ומ' צד שני, מה שהכי עניין אותו בחיים היה מגע. נזיר שחייו על התשוקה, על מגע של אישה.

לפרופ' יגאל שוורץ יש איזה עניין עם מכר' ניות. אלפא רומיאו היו חביבות עליו במיוחד, לאורך השנים היו לו כמה וכמה כאלה, אבל הוא לא בחל גם באחרות. עד לא' חרונה היתה לו מכונת מוסטנג אפורה, שהוא אהב לנהוג בה, אבל לפני פחות מחצי שנה נסע בה בכבישי הנגב, נרדם על ההגה והתעורר עם יד ורגל מרוסקות. רשת אדממה של צלקות דקיקות מעטרת עכשיו את מעלה הזרוע שלו. בכל אופן, הוא אומר בנמיכות רוח, חצי התנצ' לות אפילו, בדרכנו למגרש החניה הלוהט משר' מש של אוניברסיטת בן-גוריון בבאר שבע, הוא נוהג עכשיו בולוו.

במובנים מסוימים דומה שהוללו, גם היא אפורה — בצבע ובמהותה המוצקה, מצערת אותו יותר מהתאונה. זאת היתה הפעם המיסר' פרכבר שבה שבר איבר, הוא צוחק. "כל שלוש שנים קורה לי משהו, לפעמים אני יודע מה האסון שיקרה מראש. אני אדם עם חיים קי' צוניים ויכולת פניקסית. הכי טוב במצבי קיצון. יש לי סינדרום ברור ואני משלם עליו מס והכי גרוע שאני קצת גאה בוה, לא לומד לקח. אני מרגיש קצת כמו אופנוען על קיר המוות".

אפשר לחשוב על עיסוקים מסוכנים יותר לטיפוסים כמו שוורץ מאלה שבהם בחר — חקר ספרות ועריכת ספרים, אבל אם יש מי שעשה מהם רוקנרול ורואה בהם זירה לתשר' קה, ללהט יצירתי ולא פחות מזה לסכסוכים בווערים, זה בוודאי הוא. בארבעת העשורים האחרונים שוורץ הוא אחד מהאנשים החשר' בים ביותר לספרות העברית, ואת ההשפעה שלו — כמי שערך כמעט 350 ספרים, ייסד סדרות לספרות מקור, חיבר בעצמו עשרות ספרי מחקר, רומם כותבים ונטש אחרים — קשה לכמת. אפשר להתוודע לחלקה כשקר' ראים את ספרו החדש, "שולחן עורך" (הוצאת יצירה עברית). זה מעין ממזאר היברידי, אישי-מקצועי, שהוא גם הרהור על תפקידו של עורך, במיוחד כשמדובר ב"עורך טוטאלי", כפי ששוורץ מגדיר זאת; וזה גם מסמך על ספרות, כתיבה ועל הפוליטיקה של הוצאות הספרים. אבל הספר, בדומה למחברו, רחוק מלהיות מסה מעונבת על ספרות. שוורץ פותח מגירות ופרקי יומן, מספר על סופרים והכ' ריזומה המיוחדת שלהם וחולק תובנות ממבט קרוב, לעתים קרוב מאוד, בכמה מהשמות הגדולים של הספרות העברית שאיתם עבד: עמוס עוז, רות אלמוג, יואל הופמן, צרויה שלו, אהרן אפלפלד ואחרים. הוא מתבונן בהם ובעבודה איתם, פה ושם מרכל על סכסוכים, בני זוג ומשפחות, מנתח את כתיבתם ואגב כך גם את עצמו.

"יש מוטיבציה גלויה אחת לכתוב את הס' פר הזה והיא אימפריאליסטית", הוא מודה. "ב-1991 הייתי בן 37 ואחרי שעבדתי עם שני סופרים וחצי, התחלתי לכתוב יומן ונתתי לו כותרת, 'שולחן עורך', מתוך הרגשה שעכשיו אני עומד לשנות את הספרות העברית. אני חושב שזה היה קצת מוגזם. גם לפה, למחלקה לספרות עברית בבאר שבע, באתי כדי לבנות אימפריה שיש בה הכל — בית הסופרים, הוצאת ספרים, מכון מחקר. יש לי יצר כזה לסדר את העולם וגם להפוך אותו. כל פעם שהיה לי טוב, התעורר בי היצר לשנות את זה. התחנת שלי שלוש פעמים, שניתי מקומות עבודה. היום יש לי פחות כוח וחשק ואני מאוכזב ממה שקורה מסביבי, אבל התשוקה

יגאל שוורץ. "עורך מצליח ליצור את הקשר בין הכתיבה של הסופר לאישיות שלו"

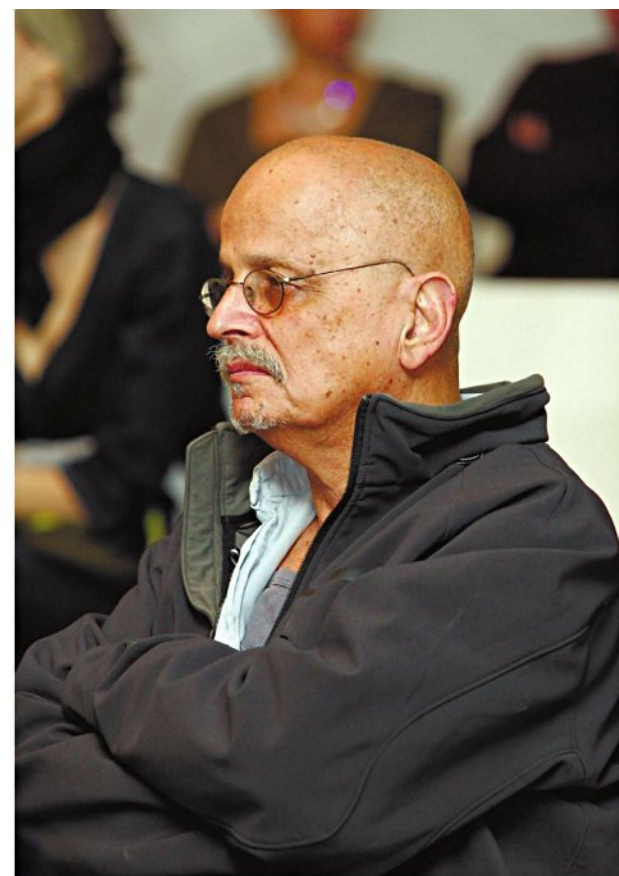

98593348-9	31/07/2026	הארץ - גלריה	עמוד 16	4/5	24.51x29.5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790					

אחרית דבר :

צילומים: אחיל סלמן/גיני, Leonardo

יואל הופמן (מימין) ועמוס עוז. "עמוס נראה כמו מי שעשה הכל נכון כי הוא בלע ספר חוקים. יואל לא היה כזה" צילומים: אחיל סלמן/גיני, Leonardo / Cendamo / leamage / AFP

"המלחמה של גליה עוז לא היתה עם האבא שלה, אלא עם אחיה ואחותה על מי יירש את תפקיד הסובל הגדול. זה מה שהפריע לי. לא יכולתי לסבול את רצח האב, זה חרה לי מאוד"

פרטים ששינתה או בדתה והעמיד על הדף מס' מך אישי שהיה מקורי כשם שהיה מפלח לב. אמו קטרינה (קטי) ואביו בלה (שבעברית נקרא בן ציון) היו שניהם ניצולי שואה וחיו עם יגאל ואחותה הגדולה, נעמי, בבית אבן קטן בפרדס במזרח רמת גן. זו היתה ילדות איומה, מלאה אלימות, עוינות, נטישה וחשיפה לא בריאה למין. אמו של שוורץ היתה לוקחת אותו למפגשיה עם מאהבים וסיפרה לו שהוא לא בנו של אביו. מדי פעם היתה נעלמת לתקופות של ימים, שבועות או שנים אפילו. אביו ועם וכי' לה את זעמו בו ובאחותה. פעם ניסה לירות בהם והחטיא ובמשך השנים תהה שוורץ מה עוד עור' לל אביו לאחותה. האחות, נעמי חזנוביץ', מתה ב-1995 בגיל 47 ממחלה נדירה.

בנעוריו נשלח שוורץ לפנימייה צבאית. אמו, הוא הסביר בראיון ב"הארץ" כשיצא "מקהלה הונגרית", חשבה שאם יישאר בבית עוד שנה שנתיים, ישתגע. בפנימייה הוא חלק חדר עם יואב קוטנר וגבי אשכנזי, אבל לא השתלב ולא התאים. הוא חזר לרמת גן, למד בתיכון בליד, התי' גייס לצנחנים והיה לחם. עצם כתיבת "מקהלה הונגרית", הוא מודה עכשיו, היתה חריגה ממה שחשב על עצמו ועל חייו עד אותו הרגע.

"בהתחלה כשאמרו לי שאני דור שני, רת' חת' הייתי יכול להרוג את מי שאמר לי. לא בן דור ולא שום דבר, אני יגאל בלה. לאט לאט אני רואה שזה לא נכון. אי אפשר לצאת מה' קו. אפשר לצעוק, להתעצבן, אבל אתה על הקו. ההורות שלי היתה תגובה להורים שלי. פעם אחת לא אמרתי לילדים לא. מזל שהיו להם אמהות. בעיני כשאומרים למישהו לא, כאילו נחתך הקשר. השריטות עוברות הלאה ואני נר' רא לא אוהב שמצדיקים משהו בהיסטוריה ומה שהיה, אבל אני מבין שזה קורה גם לי."

להתנהג כמו המפלצת

לא רק קבלה של השתייכות דורית הביא איתו "מקהלה הונגרית", אלא גם מבט חותך ורחב יותר על ספרות בני הדור השני לשואה. בנושא הזה הוא עוסק גם בחיבור נוסף שלו שפורסם השנה, הספר המחקרי פוקח העיניים "מתקומה לשואה: 1985-1995", עשור המהפך בסיפור של הישראלים (מכון מופ"ת ודיעות ספרים), שבו הוא מציע תיאוריה פוליטית וסר' ציולוגית סדורה בהתבסס על ספרות בני דורו. שוורץ מקיים בו חשבון נפש וקבלת אחריות דוריים על ריק אידיאולוגי ומשבר רעיוני. הוא נוחן בספר את כל ספרי הדור השני שכתבו בני "דור הכיפורים" — מ"עייני ערך: אהבה" של דויד גרוסמן מ-1986, ששוורץ רואה בו מסמך מכור' נן לנוסח הדורי בפרווה, והלאה. הוא מוצא נר' סח כמעט קבוע של עלילה לסופרים גברים,

אחיה ואחותה על מי יירש את תפקיד הסובל הגדול. זה מה שהפריע לי", הוא אומר. "בתור בן למשפחה לא מוצלחת במיוחד אני יכול להבין, אבל לא מוכרחים לשכתב ובגלל זה זה כל כך הרגיו אותי. לא יכולתי לסבול את רצח האב, זה חרה לי מאוד. החרימו אותו בקנדה וורקו ספרים שלו בארצות הברית, והוא היה אדם נהדר. הוא עדיין אדם נהדר."

בנותיו של הסופר, גליה עוז ופניה עוז'לצב' רגה, סירבו להגיב.

השריטות עוברות הלאה

נעים לדבר עם שוורץ. הוא מהטיפוסים שנר' טים לפתוח סוגריים רבים בתוך נושא, והוא שר' פע אנקדוטות ורכילות נפלאה. הוא ניחן באגו בריא (אחת הביקורות כלפיו היתה על נטייתו להדגיש את שמו על כריכות הספרים בסדרה שהוציא, בפונט מכובד), אבל שוורץ הוא גם מי שעזב את הוצאת פרדס לפני כשנתיים במ' חאה על פיטוריה של העורכת לי ממן שעבדה איתו על סדרת ספרים בחתימתם, והגדיל לע' שות כשנטש יחד עם סופרי הסדרה ומבלי שיש אלטרנטיבה ברורה לעתיד — עד שמצאו אכס' ניה חדשה לסדרה בהוצאת יצירה עברית.

הפגישה בינינו, ביום לוחט בתחילת יולי, מתקיימת בחלל ההסבה במשרדו באוניברסיטה. מדפי ספרים עמוסים עד התקרה מעטרים את הקירות, מלאים בספרים שערך. עבודות אמנות ותמונות משפחתיות תלויות במשרד. שוורץ, שמתגורר כיום עם אשתו והשלישית, הצלמת גלית שוורץ פרץ, בעיר אופקים בסמוך למשפחתה, הוא אב לשני בנים ובת משני ני' שואיו הקודמים. בעבר חי ביישוב נווה שלום. הוא נולד וגדל ברמת גן. את סיפור ילדותו גולל בספרו "מקהלה הונגרית" מ-2014 ועוד לפני כן הפכה רות אלמוג את זיכרונותיו לסיפור קצר, "גמדים על הפיגמה", שפורסם בקובץ סיפוריה "תיקון אמנות" מ-1993. "מקהלה הונגרית" האוטוביוגרפי שילב בין הסיפור של אלמוג למומחיות של שוורץ כחוקר ספרות. הוא ני' תח את הטקסט "שלה", הרחיב ביוגרפית, תיקן

יכולים ליצור עמוס ניסה להיות האבא הכי טוב שהוא יכול להיות — ולא יכול היה כי הוא היה דפוק. גם כי הוא היה יתום וגם מפני שהיה אצלו חיבור מעניין ברמה הרגשית בין מפל' גת העבודה ובין התיאוריות הרביוניסטיות של עניבה וחליפה. היה בו משהו נוקשה מאוד ששכחו לו. גם בספרות שלו וגם כאדם, הוא ני' סה להגיע לאמצע, למקום אנושי. הוא היה נדיב בצורה בלתי רגילה, אבל כמו שאמרתי לו פעם: הוא נראה כמו מי שעשה הכל נכון כי הוא בלע ספר חוקים. הכל היה לו מצוות אנשים מלר' מדה. יואל לא היה כזה — הוא היה אדם יצרי מאוד, ראית את הליבידו נשפך, לא היה קשה לזהות והוא היה נרקסיסט בצורה מטורפת. הני' רקסיוז של עמוס בא מפגם והוא ניסה להיות בסדר. יואל נתן לביזאריות, לנרקסיסטיות ולליבידינאליות שלו לרוץ. הוא חשב שאלה החיים. הוא חשב בכל לבו שהדבר שהוא טעם החיים זה לגעת באישה.

"עמוס ניסה להיות קום איל פו, ככה הוא כתב וככה הוא היה. הוא ניסה להיות בסדר ולי' גם מתארת אלימות מצד אביה כלפיה בילדותה וכן כלפי אמה, ואלימות מילולית כלפי כל בני' משפחתה. "את כל זה הוא עשה כי הוא לא ידע להתנהג. היה פער בין מה שראית עליו — שכו' לם רצו בחברתו, שהוא היה נכנס לכנס וכולם רצו לשבת לידו, שהוא היה אישיות והוא קרן — ובין משהו בפנים שלא היה פרטי, כמו אצל הר' בה אנשים שהם אנשים של הציבור."

בפרק על עוז בספרו שוורץ מתאר לא רק את אהבתו והערכתו לסופר, אלא גם את תחושת המלאכותיות ששררה בביתו, שאותה הוא מגדיר כעת "משפחה במאמץ". "המלחמה של גליה לא היתה עם האבא שלה, אלא עם

"לקח לי המון שנים להבין את יואל הופמן, שבמובנים רבים היה הכי קרוב אלי. מה שבאמת עניין אותו היה לגרום לאנשים לאבד שליטה. כמו עכביש גדול שרוצה ללכוד חרק, למצוץ לו את הדם ולזרוק אותו"

המשך מהעמוד הקודם

בנו ככה, ילד שהוא רצה להיות כמוהו, ילד שי' לך בעולם כמו צועני, יהיו לו אהבות מזדמנות ואוכל מזדמן", אומר שוורץ. "הוא לא הבין שהילד אומלל. הוא היה גאה בו וגם לא היתה לו סבל' נות בשבילו. הוא נרתע ממנו ברגע שהוא אמר 'אין לי כסף' או 'אני רוצה לבוא איתכם לאכול'."

זה סיפור נורא. "הוא היה איש מורכב מאוד, ולעשות ממנו קדוש זה לא נכון."

שוורץ עובד כעת על עריכת ספר מעיבור' נו של הופמן, שאישר להוציא אחריו מותו, וכן ספר נוסף על א"ב יהושע, שמבוסס על כתב יד' שהסופר ניסה להוציא עם בת הוגו שהיתה לו אחרי מות אשתו, ונגנו. ב"שולחן עורך" הוא מתייחס להורות של סופרים אחרים: למשל, למתח שחשה רות אלמוג בין מחויבותה לבית ובין רצונה לכתוב; לאושר של אהרן אפלפלד, שגדל מבלי שהכיר אהבה, וזוגיות או משפחה וזכה בגיל מאוחר יחסית בכולם; וכמובן, לא' בהותו של עמוס עוז ולסכסוך עם בתו, גליה עוז, שהוא כותב עליהם בהרחבה.

"כל האמנים שאני מכיר הם הורים בעייתיים", הוא אומר. "לכל אחד יש נכויות אבל לסופרים יש מקום עיוור שבזכותו הם

23.81x28.33	5/5	18	עמוד	גלריה - הארץ	31/07/2026	98593312-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

אחרית דבר :

המשך מהעמוד הקודם

מצעד החיים, 1998. "יש לנו אושוויץ ולשם נחזור כל הזמן" צילום: David Brauchli/AP

אש; גם בכתיבה זה ככה. אני יכול להודות שעם כמה שאפשר לצחוק ולבקר את אלו עם הפאות ונערי הגבעות והסמוטריצים — אתה מסתכל עליהם ומבין שאנחנו באמת חמוצים. יש משהו שמפעיל אותם. תראי, כשהגעתי לכאן למחלקה כמעט שלא היו בה דוקטור רנטים. לאלו שהיו הצעתי לבוא לאופקים, לדרוש מה שנחוץ להם. אם הם ירצו חנות ספרים, תהיה חנות ספרים באופקים. יש קרוב ל-100 אלף תושבים שגרים באופקים ואנחנו ועוד משפחה היחידים שמצביעים מרצ. תבואו, תקימו עיר חדשה בנגב או בג' ליל. אנחנו צריכים ליצור סנטימנט שאנחנו עם נורמלי. אנשים נורמליים.

"יש שני עמים בעולם שסבורים שהם עם סגולה, שאין אצלם הפרדת דת ומדינה — ואלה איראן וישראל. הם האלטר-אגו שלנו. אין דבר כזה יהודי ודמוקרטי, אף אחד לא חשב שזה אפשרי, לא אחד העם ולא ברדיצ'בסקי. קראתי את 'אלטנולנד', אין מילה אחת מזה שממומשת בארץ. דבר ראשון אצל הרצל הוא הפרדת דת ומדינה. ירושלים היא עיר מוויאלית, לא עיר בירה — חיפה היא הבירה. יש שוויון דמוקרטי מחמיר בין כל חלקי האוכלוסייה. זה לא רק על כתפי הסופרים, מוכרח להיווצר סנטימנט נורמלי. אנחנו לא עם סגולה ולא יכולים עם כל הזכור הזה, כל ימי הזיכרון, ציוני חורבן הבית לסוגיהם. העם הזה סובל מזיכרון יתר וכמו כל דבר טראומטי, זה גורם לנו לסדר את הכל באותו היגיון, על אותו רצף, משכפלים את זה. התפקיד של האינטלקטואלים זה להפסיק את זה. אדם שהחזיק את דלת הממ"ד שלו נגד מחבלים שניסו לפרוץ חווה חוויה איומה, חוויית שואה — אבל זאת לא חוויה קולקטיבית של שואה. יש צבא, יש עם. אנחנו מוכרחים לחיות בחשיבה היסטורית, ולא בתודעה מיתית".

כשנתניהו שתק

לפני 11 שנה, בקיץ 2015, זכה שוורץ להיות אחד הקישוטים האינטלקטואליים שה' זמין בני ציפר מ'הארץ' לארוחת ערב שערך בביתו לכבוד ראש הממשלה בנימין נתניהו ורעייתו שרה. שוורץ משחזר: "סביב השולחן היו הכתב הכלכלי של 'הארץ' נחמיה שטר-סלר, יובל נח הררי ובן ווגו, צרויה שלו ואיל מגד ובני, אשתו והבת שלהם. באתי עם גלית כי רציתי להקשיב לו, לראות בעיניים שלי מה קורה, להגיד לעצמי שאני בא חלק ונקי. בשלב מסוים נתניהו התחיל להגיד שתמיד היתה אנטישמיות, גם איפה שאין יהודים. שאלתי מה עושים עם זה והוא אמר לי: 'תראה, אין לי מושג אבל אני אחשוב על זה ואחזור אליך.' "כשיצאתי משם, אמרתי שהצמד חמד האלה הם גירון קיסר ומארי אנטואנט. ראיתי שני אנשים שכמהים למגע אנושי, לא מאמינים שאף אחד יכול להיות חבר שלהם, פרנאאידים גמורים, זה היה מכמיר לב. נתניהו התייחר כל הזמן בדברים שהוא עושה. שרה היתה עסוקה בלספר כמה היא מסכנה שכל דבר שהיא עושה מוכרח לעבור ועדות, בלי לחשוב שהיא יכולה לקנות מקציף חלב בעצמה. היה ברור שהם לא מאמינים לאף אחד בעולם, הוא צריך לעשות רוח ויש שם פרנויה קשה. הוא נראה כמו גירון קיסר שישורף את הממלכה וימחא כפיים. כבר אז הם היו כאלה. שמעתי אותו שלוש שעות וראיתי איש בלתי מאוזן." ׀

"אנחנו לא חיים בהיסטוריה, אלא במיתוס. כשאני שומע 'לנצח נאכל חרב', אני מת מזה כי אם אין לך חלום על שלום, בשביל מה אתה חי? איך אתה יכול לחיות פה אם אתה מקבל את זה שתהיה ספרטה?"

"החשיבה ההיסטורית שלנו בעייתית. מה שקרה לציונות ולספרות הציונית זה שהיא יצאה מחשיבה מיתולוגית לחשיבה היסטורית. זה היה עם שיושב בגולה בלי מדינה, בלי ארץ, בלי ריבונות — פתאום החליט שהוא לוקח את גור' לו בידו, בלי אלוהים, ובונה לעצמו מדינה. הוא גם בנה לעצמו את הספרות העברית שלו שק' שורה לעבר וגם לא קשורה אליי. הפרויקט הזה באיזשהו שלב נכשל. מי שחי בהיסטוריה מדבר עם השכנים שלו, מביא בחשבון את המעצמות שסביבו, מתייחס לנסיבות שהוא חי בהן. העסק הזה נעלם בשנות ה-90 וחזרנו למתכונת 'כל העיר' לם נגדנו ואנחנו' עם לבדד ישכון'. אלו לא חיים בהיסטוריה, אלא במיתוס. אנחנו חיים על 'זכור את אשר עשה לך עמלק'. אם לא נוריד קצת מה' משקל של הזכור' הזה, אנחנו לא נחיה. אני מא' שים את בני הדור שלי שקיבלו את הגזירה הזאת. כשאני שומע 'לנצח נאכל חרב', אני מת מזה כי אם אין לך חלום על שלום, בשביל מה אתה חי? איך אתה יכול לחיות פה אם אתה מקבל את זה שתהיה ספרטה? מי נשאר בסוף, יבנה או יריר' שלים? מה שמפחיד אותי הוא שכל פעם שיש אימפריה אוורית, יש פרובינציה אחת שמרימה ראש ומורדת וזו כל פעם הפרובינציה היהודית. זה חור, ונתניהו הוא בר כוכבא".

לחילונים יש אפיל אידיאולוגי פגום כרגע.

"אחרי שהחילונות איבדה את כוח המשיכה שלה, הדבר היחיד שנשאר פה הם הדתיים הלאומיים שעם כל השיגעון שלהם, יש להם

לא כתב פה דבר כזה ואני אומר: לא, כול' נו כתבנו דבר כזה. כולנו כתבנו ספרות גבוהה עם מיליון פטנטים כדי לדבר על השואה, וב' סופו של דבר כל הניסיונות לגעת בה נגמרים כמו ב'אפוקליפסה עכשיר' — כשאתה נוגע ברע, הרע נדבק אליך. מה השארנו לקוראים? אנ' חנו, בני הדור שלי, סבלנו מפיצול תודעתי כי לא היינו מסוגלים לחבר בשום אופן את הת' מונה שהיתה לנו מהבית ומהילדות על השואה, שהולכים כמו צאן לטבח ביחזק, עם זה שהתער' ררנו ביום הראשון של מלחמת ששת הימים כשמוטסונו השמידו את כל צבאות האויב. האומניפוטנטיות לא התחברה לאימפוטנטיות עד יום כיפור. אני הייתי בפנימייה צבאית ונפ' לו המון חברה' ואז הבנתי מה זה להיות מדינה שאולי עוד מעט לא תהיה".

אתה אומר בעצם שזה הרסני. כשהציוני הוא "זכור" ו"בכל דור ודור" והתרבות מייצרת קשר ישיר של קורבנות והספרות לא מציפה משהו אחר, אנחנו נידונים לאסון.

פינת זיכרון באופקים במלואת שנה לטבח 7 באוקטובר. "העם הזה לא מצליח לצאת מהסיפור של 'בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו'" צילום: אילן אסייג